

ФІНАНСИ

УДК 364.3

АНАЛІЗ СТАНУ ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Воробйов Ю.М., д.е.н, професор, НАПКБ,
Гладжикурка В.О., наук. співробітник, НАПКБ

У статті здійснено аналіз стану державного пенсійного страхування. Визначено, що в сучасних умовах державна система пенсійного страхування зазнає великих труднощів через постійне зростання чисельності пенсіонерів і скорочення обсягів пенсійних внесків. Запропоновано фінансові заходи та законодавчі зміни, які дасть змогу підвищити ефективність солідарної системи пенсійного забезпечення.

Ключові слова: загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, мінімальна пенсія, пенсійні внески, пенсійний фонд.

ВСТУП

Розвиток соціально-економічної системи України на засадах ринкового господарства і світових демократичних традиціях можливий за умови обов'язкового реформування системи загальнодержавного пенсійного страхування. Тому в стратегічних планах розвитку країни і суспільства особливе місце відводиться системі пенсійного страхування, яка повинна забезпечити реалізацію державної програми боротьби з бідністю.

Якщо звернути увагу на пенсійне страхування в розвинутих країнах світу, то для них характерна зв'язка «фінансово стабільна пенсійна система — захищене населення — зростаюча економіка». Усвідомлення цього факту визначає пріоритетність питань пенсійного захисту в Україні на засадах персоніфікованого пенсійного страхування, де людина разом із своїми ментальними та фізичними здібностями стає основним гарантом власної фінансової безпеки при настанні страхового пенсійного випадку [1, с. 52-53].

Проблемами пенсійної системи і пенсійного страхування в Україні займалися і займаються багато вчених, зокрема Бойко М.Д. [2], Гнибіденко І. [3], Ріппа М.Б. [4], Руженський М.М. [5], Юрій С.І., Шаварина М.П., Шаманська Н.В. [6], Якімов А.І. [7] тощо. Однак в сучасних умовах соціально-економічного стану країни є необхідність продовжити дослідження щодо вдосконалення системи пенсійного страхування в Україні.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Наукові розробки проблем реформування пенсійного страхування в Україні повинні ґрунтуватися на всебічному аналізі стану загальнодержавного пенсійного забезпечення в країні. Без глибокого аналізу сучасного етапу пенсійного страхування в Україні неможливо сформулювати основні заходи щодо подальшого реформування і розвитку вітчизняного пенсійного страхування, особливо в умовах політико-економічної нестабільності, нормативно-правового нігілізму суспільства, високого рівня тіньової економіки, недовіри громадян до більшості фінансових інститутів країни, які вже кілька разів за два останніх десятиріччя намагались обдурити український народ та наварити на цьому свої великі доходи.

Мета статті полягає в здійсненні аналізу стану державного пенсійного страхування в Україні в сучасних умовах розвитку країни.

РЕЗУЛЬТАТИ

На нашу думку, дослідження діючої загальнодержавної обов'язкової системи пенсійного страхування в Україні необхідно проводити виходячи з трьох основних складових: економічної, соціальної та демографічної.

Економічна складова загальнодержавного обов'язкового пенсійного страхування повинна дати відповідь щодо сучасного стану фінансової стабільності солідарної пенсійної системи через діагностику доходів та видатків Пенсійного фонду України (ПФУ) та їх балансування.

Соціальна складова загальнодержавного обов'язкового пенсійного страхування визначає питання справедливого (солідарного) розподілу пенсійних ресурсів в суспільстві і виступає індикатором соціальної рівності усіх категорій населення в діючій системі пенсійного страхування.

Демографічна складова загальнодержавного обов'язкового пенсійного страхування пов'язана з питаннями статеві-вікової структури населення, постійного його старіння, відсутності можливості реального пенсійного забезпечення старіючого населення за рахунок громадян в працездатному віці.

З економічної точки зору солідарний рівень системи пенсійного страхування в Україні є фінансовою основою для акумулювання коштів в єдиному загальнодержавному Пенсійному фонді та здійснення їх розподілу серед категорій пенсіонерів за певними правилами. За будь-яких умов цей Пенсійний фонд прагне до балансування своїх доходів і витрат, проте постійно існує загроза ризику переважання останніх, тобто витрат.

Основними причинами дефіциту коштів в Пенсійному фонді можуть бути:

- 1) незбалансованість мінімальних зарплат і пенсій;
- 2) збільшення чисельності пенсіонерів;
- 3) необґрунтоване підвищення пенсій;
- 4) невдосконалена система пенсійних внесків з боку роботодавців та робітників;
- 5) ухилення роботодавців та робітників від сплати внесків до Пенсійного фонду;
- 6) встановлення необґрунтованого рівня заробітної плати та доходів, з яких не сплачуються внески до Пенсійного фонду;
- 7) значний тіньовий сектор економіки країни, який поглиблює проблеми Пенсійного фонду;
- 8) недосконала нормативно-правова база загальнодержавного пенсійного страхування та відсутність жорстких мір щодо підприємців, які ухиляються від сплати внесків до Пенсійного фонду.

З подібними проблемами Пенсійний фонд України зіткнувся ще на початку реформ, тобто у 2005 році. Підвищення мінімального розміру пенсій до розміру прожиткового мінімуму у березні 2005 року (за наявності у чоловіків — 25, а у жінок — 20 років мінімального страхового стажу) та декілька масштабних популістських виплат, без визначення джерел фінансування (не збалансоване із зростанням середньої заробітної плати та фінансовими можливостями ПФУ), завдали першого відчутного удару солідарному рівню вітчизняного пенсійного страхування. Внаслідок такої ситуації розміри мінімальної пенсії практично стали доганяти мінімальну заробітну плату, що не відповідає умовам формування пенсійних виплат в солідарній системі (рис. 1).

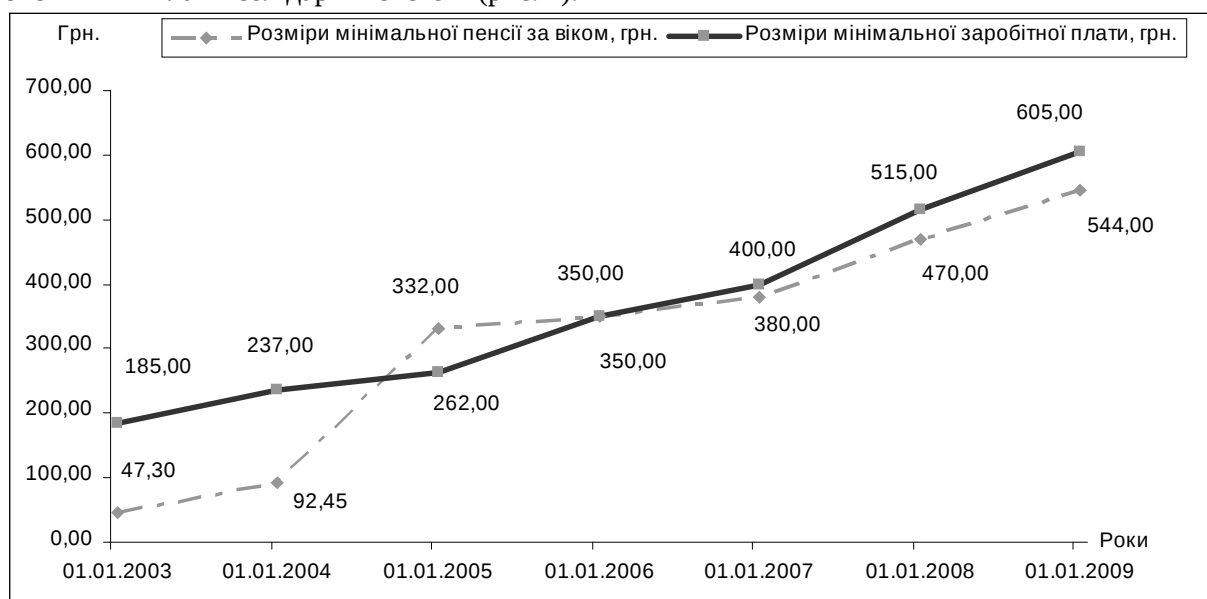

Рис.1. Розмір мінімальної пенсії за віком та мінімальної заробітної плати, грн.

Джерело: Державний комітет статистики України / www.ukrstat.gov.ua

Тенденція до зростання заробітної плати має більш прогнозований характер ніж мінімальної пенсії. Такі коливання мінімальної пенсії за віком обумовлені деякими обставинами. По-перше, мінімальна пенсія за віком на 01.01.2003 року значно відставала від мінімальної заробітної плати. Співвідношення між ними складало на той час 1 : 3,9, тобто мінімальна заробітна плата перевищувала мінімальну пенсію за віком у 3,9 разів. Звідси, пенсіонери за віком, які мали маленьку заробітну плату одержували таку пенсію, за якою не тільки не можливо було здійснювати платежі за житло, придбати собі одяг, взуття тощо, але фактично за цю пенсію не могли себе нагодувати. По-друге, на розмір пенсій за віком суттєвий вплив здійснила політична ситуація в країні, яка була пов'язана з черговими виборами президента в 2004 році. Внаслідок політичної боротьби за голоси виборців владні урядові структури підвищили мінімальну пенсію за віком практично у 3,6 разів, що дало можливість перевищити розмір мінімальної заробітної плати у 1,27 раз. Але економічні закони не можливо порушувати в будь-яких випадках, у тому числі і при президентських перегонах. Через об'єктивну необхідність мінімальна пенсія і мінімальна заробітна плата у 2006 році зрівнялися, а потім остання поступово почала зростати швидше ніж мінімальна пенсія. По-третє, підвищення мінімальних пенсій і мінімальних заробітних плат було також пов'язано з поступовим зростанням макроекономічних показників соціально-економічного розвитку країни, збільшенням доходів держави та бізнесу. По-четвертому, об'єктивні показники розвитку країни вимагали підвищення мінімальних стандартів життя в країні, що обумовило зростання мінімальних пенсій за віком і мінімальних заробітних плат.

Підвищення мінімальних пенсій за віком суттєво позначилось на доходах та видатках Пенсійного Фонду України. Доходи Пенсійного Фонду практично постійно були менші ніж його видатки. Лише у 2008 році було досягнуто баланс доходів і видатків Пенсійного Фонду України (табл. 1).

Таблиця 1

Доходи та видатки Пенсійного фонду України за 2005-2008 роки, млрд. грн.

Показники	Роки				Зміни у відсотках до 2005 р.		
	2005	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Залишок коштів на початок року	0,62	2,28	0,48	4,33	367,74	77,42	698,39
<i>Доходи — разом</i>	48,53	60,63	95,11	141,16	124,93	195,98	290,87
• за рахунок власних джерел	41,59	50,56	69,96	101,84	121,57	168,21	244,87
• за рахунок Державного бюджету	6,66	9,74	24,88	34,82	146,25	373,57	522,82
• за рахунок Фонду соціального страхування на випадок безробіття	0,14	0,22	0,17	0,08	157,14	121,43	57,14
• за рахунок Фонду соціального страхування від нещасного випадку	0,14	0,12	0,10	0,10	85,71	71,43	71,43
<i>Видатки — разом</i>	65,50	70,20	95,59	141,16	107,18	145,94	215,51
• за рахунок власних надходжень	59,88	62,01	72,37	108,38	103,56	120,86	180,99
• за рахунок Державного бюджету	5,35	7,85	22,95	32,60	146,73	428,97	609,35
• за рахунок Фонду соціального страхування на випадок безробіття	0,14	0,22	0,17	0,08	157,14	121,43	57,14
• за рахунок Фонду соціального страхування від нещасного випадку	0,14	0,12	0,10	0,10	85,71	71,43	71,43
Залишок коштів на кінець року	-16,34	-7,29	0,00	0,00	—	—	—

* Постанова КМУ «Про затвердження бюджету Пенсійного фонду України» на 2005, 2006, 2007, 2008 роки

У 2005-2006 роках у Пенсійному фонді України відчували значні проблеми з формуванням доходів, що негативно впливало на можливості здійснення зобов'язань перед українськими пенсіонерами та іншими користувачами коштів цього фонду. Невідповідність видатків Пенсійного фонду України до обсягу його доходів було пов'язано перш за все з політичними проблемами в країні, частими змінами уряду, надмірними обіцянками з боку політичних сил своїм виборцям. Однак поступово Пенсійному фонду України вдалось збалансувати доходи і видатки, що позитивно відбилося на його показниках в 2007 і 2008 роках.

Зростання доходів Пенсійного фонду України пов'язано з подальшими змінами в соціальних стандартах країни та суттєвого підвищення ефективності соціально-економічної системи країни, виводу більшої частини підприємств і підприємців з тіньового сектору.

В Україні мінімальна заробітна плата не відповідає мінімальному прожитковому мінімуму. У 2005 р. мінімальна заробітна плата становила лише 73,3% прожиткового мінімуму, у 2006 р. — 79,2%, у 2007 — 82,1%, а в 2008 р. — 90,4%. На 01.10. 2009 року мінімальна заробітна плата складала 97,6% прожиткового мінімуму, але необхідно зазначити, що у зв'язку з фінансово-економічною кризою в країні фактично не збільшувався прожитковий мінімум, який значно відстав від реального мінімуму для працездатних.

В Україні мінімальні соціальні стандарти не відповідають Соціальній хартії, згідно вимог якої, мінімальна заробітна плата повинна становити не менше ніж 2,5 прожиткових мінімумів, співвідношення мінімальної та середньої заробітних плат повинно складати не нижче, ніж 1 : 3, а мінімальний прожитковий мінімум повинен задовольняти працюючу людину у необхідних мінімальних обсягах товарів та послуг для нормального відтворення своєї робочої сили (рис. 2).

У зв'язку з низькими мінімальними соціальними стандартами в Україні Верховна Рада України 20.10.2009 року прийняла Закон України «Про встановлення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати», за яким було встановлено наступні мінімальні розміри прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати (табл. 2 і 3).

У порівнянні з показниками початку 2009 року нові соціальні стандарти збільшились не суттєво. Так, мінімальна заробітна плата зросла на 127,93%, мінімальна пенсія, яка не може бути меншою за

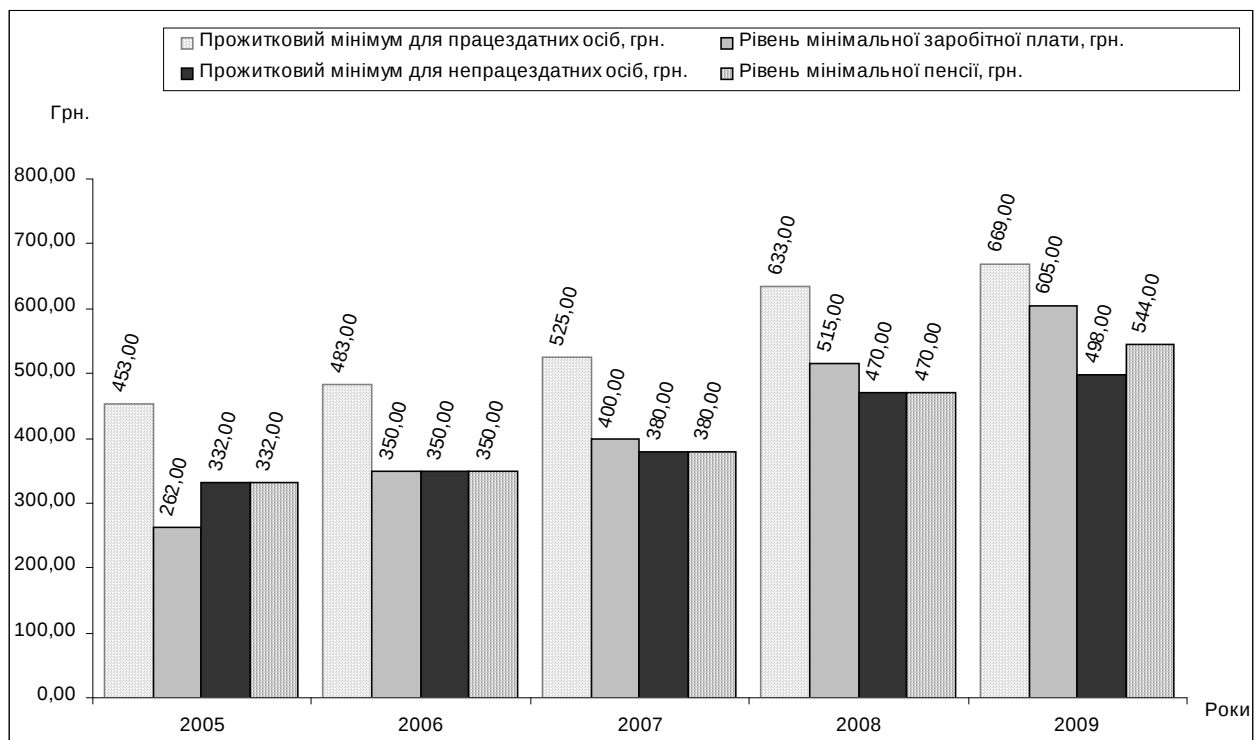

Рис. 2. Співвідношення мінімальних соціальних стандартів в період 2005-2008 рр., грн.
Джерело: Державний комітет статистики України / www.ukrstat.gov.ua

Таблиця 2

Мінімальні стандарти прожиткового мінімуму в Україні [8]

Соціальні і демографічні групи населення	Розміри прожиткового мінімуму за періодами, грн.					
	з 01.11.2009 до 31.12.2009	з 01.01.2010 до 31.03.2010	з 01.04.2010 до 30.06.2010	з 01.07.2010 до 30.09.2010	з 01.10.2010 до 30.11.2010	з 01.12.2010
Загальний показник	701	825	839	843	861	875
Діти до 6 років	632	755	767	771	787	799
Діти від 6 до 18 років	776	901	917	921	941	957
Працездатні особи	744	869	884	888	907	922
Непрацездатні особи	573	695	706	709	723	734

Таблиця 3

Мінімальна заробітна плата в Україні за новими соціальними стандартами [8]

	Періоди					
	з 01.11.2009 до 31.12.2009	з 01.01.2010 до 31.03.2010	з 01.04.2010 до 30.06.2010	з 01.07.2010 до 30.09.2010	з 01.10.2010 до 30.11.2010	з 01.12.2010
Розміри мінімальної заробітної плати, грн.	774	869	884	888	907	922
Темпи зміни мінімальної заробітної плати до попереднього періоду, %	100	112,27	101,73	100,45	102,14	101,65

прожитковий мінімум для непрацездатних осіб, підвищена на 105,33%. Отже такі мінімальні соціальні стандарти не можуть суттєво змінити ситуацію щодо покращення рівня добробуту громадян України, особливо непрацездатних, за умови, що в період фінансово-економічної кризи рівень добробуту населення всіх груп значно погіршився через зростання цін практично на усі товари та послуги та зменшення рівня середньої оплати праці в цілому по Україні.

Рівень середньої заробітної плати, який використовується Держкомстатом і Міністерством труда та соціальної політики для розрахунків пенсійного забезпечення в Україні, становить такі значення (табл. 4).

Таблиця 4

Середня заробітна плата по Україні, що використовується для розрахунків пенсій за віком (з 01.01 2005 до 01.05.2009 року) [9]

Місяці	Роки				
	2005	2006	2007	2008	2009
Січень	606,09	781,51	1003,60	1342,27	1449,89
Лютий	628,18	819,16	1033,58	1449,59	1514,77
Березень	682,38	883,99	1096,38	1494,71	1578,91
Квітень	678,07	877,46	1098,58	1515,00	1588,08
Травень	697,52	905,17	1141,25	1563,36	—
Червень	777,67	998,69	1277,97	1728,31	—
Липень	732,12	932,86	1222,25	1611,63	—
Серпень	726,43	924,65	1199,04	1571,37	—
Вересень	764,63	959,67	1238,18	1643,25	—
Жовтень	791,03	965,75	1292,50	1667,13	—
Листопад	816,38	988,7	1316,23	1592,70	—
Грудень	911,42	1104,33	1443,16	1705,67	—

З 2005 року середня заробітна плата стабільно збільшувалась практично до кінця 2008 року. В кінці 2008 року та у 2009 році у зв'язку з початком фінансово-економічної кризи середній рівень заробітної плати зменшився. Але незважаючи на кризову ситуацію в країні, рівень середньої заробітної плати знизився всього на 220 — 250 грн., тобто став відповідати показникам початку 2008 року.

Протягом 2003-2008 років, а також у 2009 році Пенсійний фонд України в достатній мірі забезпечував фінансування пенсій згідно Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та адміністративних витрат, які пов'язані з діяльністю самого фонду. Проте в цьому періоді були два роки (2005-2006), коли Пенсійний фонд України не зміг самостійно виконувати покладені на нього зобов'язання. Однак необхідно зазначити, що решта пенсійних витрат, надбавок тощо до пенсій, призначених за різними програмами, здійснюються за рахунок Державного бюджету. Така особливість перерозподілу характеризується існуванням пільгових категорій громадян, оплата пенсій яким, відбувається за умов дострокового виходу на пенсію за віком та за вислугу років, згідно різних пенсійних програм та цілої системи пенсійних надбавок, компенсацій тощо, за які не було сплачено відповідні пенсійні внески.

З кожним роком кількість громадян, які виходять на пенсію за віком та дострокові пенсії збільшується, що безумовно впливає на можливості Пенсійного фонду України виконувати свої зобов'язання, встановлені різними Законами України щодо пенсійного забезпечення громадян України. Звідси, для вирішення проблем фінансування пенсій за віком та дострокових пенсій необхідні фінансові і нормативно-правові заходи.

Ефективні фінансові заходи можливі лише за таких умов:

- 1) розробка та встановлення принципово нових підходів до формування доходів Пенсійного фонду України та здійснення його видатків на пенсійне забезпечення;
- 2) виведення з тіні значної частини заробітних плат в недержавному секторі економіки;
- 3) відміна показника максимального розміру заробітної плати для розрахунку соціальних внесків, зокрема і в Пенсійний фонд України. Відміна цієї норми може суттєво збільшити доходи Пенсійного фонду. Крім того, необхідно ураховувати, що громадяни, які одержують великі суми заробітної плати, премій, матеріальної допомоги тощо є особами, що одержують дострокові пенсії та мають найбільші пенсійні виплати;
- 4) встановлення обов'язкової плати в Пенсійний фонд за отримані дивіденди, продаж житла, земельних ділянок, транспортних засобів тощо;
- 5) своєчасне корегування бази і норм для розрахунків внесків в Пенсійний фонд України.

Нормативно-правові заходи щодо пенсійного забезпечення пов'язані з удосконаленням низки законів, які фактично реалізують пенсійне страхування в Україні. У 2008 році планувалося запровадити обов'язкову систему професійного страхування. Відповідно до цих намірів було розроблено законопроект «Про обов'язкову професійну пенсійну систему», котрий повинен був врегулювати питань

ня впровадження недержавної професійної системи на персоніфікованих страхових засадах з накопичуваною складовою. Прийняття цього закону могло б частково зменшити витрати Державного бюджету на фінансування професійних пенсій. Але зазначений закон поки що не прийнятий. А тому в умовах фінансово-економічної кризи державний бюджет несе додаткові витрати для підтримки Пенсійного фонду України.

На нашу думку, доцільним було розробити та впровадити в Україні систему нормативно-правових актів, які б ураховували більш чіткі показники для визначення розмірів пенсій для різних категорій пенсіонерів. По-перше, необхідно ураховувати загальний період праці людини перед виходом на пенсію, а також важливість цієї праці для суспільства. По-друге, необхідно ураховувати рівень оплати праці, суму сплачених пенсійних внесків та їх частку від нарахованої заробітної плати. При цьому вважаємо, що необхідно ураховувати всю суму заробітної плати, матеріальної допомоги, премій тощо, одержаних як за основним місцем роботи, так і за сумісництвом, особливо якщо людина здійснила пенсійні внески в повному обсязі. За таких умов розміри пенсій будуть більш адекватними вкладу людини в розвиток суспільства. По-третє, необхідно ураховувати важкість праці в різних видах економічної діяльності. Наприклад, труд аграрника є дуже важливим і водночас є важким трудом. Труд бібліотекаря теж є важливим трудом, але його важкість значно менша. Труд вчителя, лікаря є важливими та дуже важкими, а тому за цей труд необхідно встановлювати більші пенсії ніж за інші види праці.

Внаслідок недостатньої роботи державних та місцевих органів влади не поліпшується дисципліна щодо сплати страхових пенсійних внесків, практично не відбувається детінізація зайнятості населення та їх доходів. Фактично усі підприємці так чи інакше за рахунок тіньових схем суттєво зменшують реальну чисельність працюючих і обсяги заробітної плати. Якщо б вдалося вивести з тіні хоч 10% заробітної плати, що фактично нараховують та сплачують роботодавці своїм робітникам, то Пенсійний фонд України мав би такі великі доходи, які б повністю забезпечили усі його зобов'язання, а підтримка з боку Державного бюджету була б абсолютно зайвою.

Оцінюючи загальний фінансовий стан системи пенсійного страхування в Україні, яка побудована на засадах солідарного підходу, слід відзначити декілька особливо негативних аспектів: по-перше, Пенсійний фонд України не може профінансувати в повній мірі усі покладені на його зобов'язання без постійної підтримки з боку Державного бюджету, що негативно позначається не лише на Пенсійному фонді, але й на Державному бюджеті; по-друге, темпи приросту пенсійних зобов'язань, що покладаються на Пенсійний фонд постійно зростають, що обумовлюються як соціально-економічними, так і політичними чинниками; по-третє, солідарна пенсійна система обтяжена професійними пенсіями та доплатами, постійними обов'язковими надбавками, котрі не фінансуються за рахунок попередньо сплачених пенсійних внесків у роки трудової діяльності; по-четверте, стрімка динаміка зростання доходів Пенсійного фонду за рахунок власних джерел свідчить про значні приховані резерви для сплати пенсійних внесків, що вимагає активізації колекторської діяльності головних управлінь Пенсійного фонду України, управлінь на місцях, а також в цілому правоохоронної системи країни з метою зменшення тінізації економіки і суспільного життя.

Розглядаючи соціальний аспект солідарного рівня вітчизняної системи пенсійного страхування, слід нагадати, що згідно Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» декларується рівноправність застрахованих осіб щодо отримання пенсійних виплат та сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування. Водночас, незважаючи на вказані норми, діюча система пенсійних взаємовідносин формує привілейовані категорії пенсіонерів, що отримують вищі пенсії за однакових умов сплати пенсійних внесків. В реалії однакових пенсій буде не можливо через різні умови праці, загальний період трудової діяльності, обсяги оплати труда, важкість праці тощо.

У зв'язку з цим нами пропонується встановити в системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування диференційовані норми пенсійних страхових внесків для різних категорій пенсіонерів, зокрема тих, що одержують пенсії за такими законодавчими документами (табл. 5).

Пенсіонери, які одержують пенсії не за Законами України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та «Про пенсійне забезпечення», складають лише 3-3,5% загальної чисельності пенсіонерів, проте їх пенсії перевищують середні пенсійні виплати згідно базових законів у 2-10 разів.

Таким чином, у зв'язку з реальною диференціацією розмірів пенсійних виплат необхідно встановити диференціацію внесків в Пенсійний фонд України. Якщо є усі підстави (види діяльності громадянина України), що в майбутньому він при виході на пенсію буде одержувати пенсію за будь-яким іншим Законом України аніж першими двома (див. табл. 5), то необхідно встановити для таких громадян норми пенсійних внесків, які б повністю відповідали співвідношенню їх майбутніх пенсій та середньої пенсії за базовими законами.

Ще одним достатньо болючим питанням в українській системі державного пенсійного забезпечення є рівень пенсійного віку. У більшості країн світу цей рівень перевищує українські показники, лише Білорусія та Росія мають однакові з Україною вікові рівні виходу на пенсію (табл. 6).

Таблиця 5

Перелік законодавчих актів, за якими сплачуються пенсії в Україні *

№№ п/п	Назва правових актів України
1	«Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»
2	«Про пенсійне забезпечення»
3	«Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб»
4	«Про державну службу»
5	«Про прокуратуру»
6	«Положення про помічника-консультанта народного депутата»
7	«Про статус судів»
8	«Про наукову і науково-технічну діяльність»
9	«Про державну підтримку ЗМІ та соціальний захист журналістів»
10	«Про службу в органах місцевого самоврядування»
11	«Про Національний банк України»
12	«Про статус та соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»

Джерело: Верховна Рада України; Міністерство праці та соціальної політики в Україні; Пенсійний фонд України

Таблиця 6

Вік виходу на пенсію в країнах світу

Країни	Пенсійний вік		Країни	Пенсійний вік	
	жінки	чоловіки		жінки	чоловіки
Австрія	60	65	Польща	60	65
Білорусія	55	60	Португалія	65	65
Велика Британія	60	65	Росія	55	60
Греція	60	65	Румунія	60	65
Данія	67	67	Словаччина	60	65
Естонія	63	63	Словенія	61	63
Ірландія	65	65	США	65	65
Іспанія	65	65	Угорщина	62	62
Італія	60	65	Україна	55	60
Канада	65	65	Фінляндія	65	65
Литва	60	62,5	Франція	60	60
Німеччина	65	65	Швеція	65	65
Норвегія	67	67	Японія	65	65

Практично більшість країн світу встановлюють однакові вікові показники виходу на пенсію для жінок і чоловіків. Так, цього підходу дотримуються: Японія, Німеччина, Швеція, Португалія, Естонія, Іспанія, Угорщина, Канада, Франція, Фінляндія, Данія, Норвегія, США, Ірландія. Однак є країни, де жінки мають перевагу над чоловіками і виходять на пенсію за віком раніше. Це Італія, Греція, Австрія, Великобританія, Словенія, Литва, Румунія, Словаччина, а також Білорусія, Росія і Україна.

Для встановлення відповідного віку при виході на пенсію є ряд важливих показників, серед яких — середній рівень життя чоловіків і жінок. В країнах, що задіяли у себе більш значні вікові норми виходу на пенсію, середній рівень життя чоловіків та жінок складає 73-75 років і більше. Проте в Україні, як і в Білорусії та Росії, жінки живуть значно довше (в середньому 72-74 роки), а чоловіки менше (в середньому 61-62 років). Тобто за таких умов при встановленні більшої вікової норми виходу на пенсію фактично чоловіки в Україні за виключенням деяких категорій не будуть виходити на пенсію через не дожиття до неї. Тому в Україні до теперішнього часу не можуть прийняти рішення про встановлення вікової норми вищої аніж та що була встановлена ще у Радянському Союзі.

На нашу думку, у зв'язку з проблемами пенсійного забезпечення необхідно поступово змінювати рівень виходу на пенсію як жінок, так і чоловіків. Проте такі зміни необхідно здійснювати поетапно. Наприклад, підвищити вік виходу на пенсію чоловіків поки що всього на 1 рік для чоловіків, які за сучасним віковим стандартом повинні виходити на пенсію в 2011-2013 роках, тобто їх вік виходу на пенсію буде складати 61 рік. Для чоловіків, що виходять на пенсію в 2014-2016 і подальших роках, встановити пенсійний вік — 62 роки. Подальші зміни щодо пенсійного віку для чоловіків будуть залежати від середнього рівня життя чоловіків в Україні.

Для жінок вже зараз можливо підняти рівень пенсійного віку, але теж поступово. Наприклад, для жінок, які будуть виходити на пенсію у 2011-2013 роках встановити пенсійний вік в 56 років. Для

жінок, що будуть виходити на пенсію 2014-2016 роках — 58 років. А для жінок, які будуть виходити на пенсію в 2017-2020 році — 60 років.

Такі поступові зміни, з одного боку, дадуть можливість зменшити навантаження на Пенсійний фонд України, особливо в сучасних умовах стану соціально-економічної системи країни, а з іншого боку — психологічно підготують майбутніх пенсіонерів до нових строків виходу на пенсію.

Підвищення ефективності солідарної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування можливо при комплексному підході, який полягає в наступному.

1. Суттєве підвищення заробітної плати в Україні для усіх працівників державного та недержавного секторів економіки.

2. Забезпечити зняття будь-яких граничних меж щодо сплати соціальних внесків, у т.ч. до Пенсійного фонду, з будь-якої заробітної плати, особливо якщо вона має суттєве перевищення над мінімальною оплатою праці.

3. Вивід з тіні більшої частини заробітної плати в недержавному секторі економіки.

4. Встановлення більш справедливих норм пенсійних внесків до Пенсійного фонду у відповідності з можливими розмірами пенсій за віком чи за законом.

5. Підвищення віку виходу на пенсію для чоловіків на 2 роки (до 62 років) і на 5 років для жінок (до 60 років) з використанням поступової схеми введення нових строків виходу на пенсію.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження можливо сформулювати наступні висновки.

По-перше, сьогодні вітчизняна загальнообов'язкова державна система пенсійного страхування, яка побудована на солідарному принципі формування пенсійних внесків та сплати пенсій, знаходиться в достатньо складному положенні, що обумовлено щорічним збільшенням пенсіонерів та скороченням обсягів пенсійних внесків до Пенсійного фонду України.

По-друге, для забезпечення більш ефективного функціонування державної системи пенсійного страхування, побудованої на солідарному принципі, запропоновано здійснити ряд фінансових заходів та вдосконалити пенсійні закони, які в сукупності забезпечать суттєве збільшення доходів Пенсійного фонду та зменшення витрат на виплату пенсій.

По-третє, необхідні постійні дослідження щодо стану та розвитку вітчизняної загальнообов'язкової державної системи пенсійного страхування з метою виявлення найбільших проблем пенсійного страхування, а також чинників, які впливають на стан державного пенсійного забезпечення.

По-четверте, в подальших дослідженнях необхідно більш детально зупинитися на формуванні нових підходів до вітчизняного пенсійного законодавства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грушко В.І. Пенсійна система України: навч. посіб. / В.І. Грушко, Н.В. Грушко, О.В. Бевзенко / В.І. Грушко (ред.). — К.: Кондор, 2006. — 334 с.

2. Бойко М.Д. Право пенсійного забезпечення в Україні: навч. посіб. / М.Д. Бойко: 2-ге вид., випр. та доп. — К.: Атака, 2006. — 356 с.

3. Гнибіденко І. Пенсійна реформа в Україні: стан, проблеми, перспективи / І. Гнибіденко // Економіка України. — 2007. — №4. — С. 4-11.

4. Ріппа М.Б. Державне пенсійне забезпечення в Україні та шляхи його розвитку: Автореф. дис. канд. ек. наук: спец. 08.00.08 / «Гроші, фінанси і кредит» / М.Б. Ріппа. — К., 2007. — 19 с.

5. Ружевський М.М. Система соціального захисту населення у транзитивному суспільстві: монографія / М.М. Ружевський. К.: ІПКД СЗУ, 2005. — 348 с.

6. Юрій С.І. Соціальне страхування: підруч. / С.І. Юрій, М.П. Шаварина, Н.В. Шаманська. — К.: Кондор, 2004. — 464 с.

7. Якимів А.І. Формування і розвиток системи пенсійного забезпечення в Україні / А.І. Якимів. — Львів: Афіша, 2003. — 448 с.

8. Про встановлення прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати: Закон України від 20.10.09 р. №1646-VI // [www](http://www.rada.gov.ua).

9. В 2009 году пенсии будут назначать с учетом средней заработной платы за 2008 год // Факты. — 2009. — от 28 июля.